

Χάρις εἰς τὴν αὐτοθυσίαν του, εἰς τὴν λαοφιλίαν τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν, εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων παρεσκεύασε διὰ τὸ ὅλον Ἕθνος βάσιν τῆς μελλούσης αὐτοῦ εὐημερίας, ἐδημιούργησε τὴν ἀτμοσφαιραν ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶναι δυνατή, εἶναι ἐπιβεβλημένη ἢ ἐναμίλλως πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη πρόοδος εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐργασίας. Εἶναι τόσον βαρεῖα αἱ ὑποχρεώσεις ἡμῶν ἀπέναντι τοῦ ὀνόματος, τοῦ παρελθόντος, τῆς Ἱστορίας μας, ὥστε δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀρκοῦμεθα φυτοζωοῦντες καὶ ἀντιγράφωντες τὰς προόδους τῶν ἄλλων. Οἱ ἀγῶνες μας διὰ νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν Ἑθνικὴν Ἑστίαν δὲν θὰ ἔχουν ἀπέναντι τοῦ κόσμου λόγον ὑπάρξεως ἐὰν δὲν συνεχισθοῦν εἰς τὸ πεδίον τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου.

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ἐφ' ὅσον ἡ ὑπαρξίς του εἶναι ἀκόμη ἀναγκαία διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡρέμου ἀτμοσφαιρας τῆς εἰρηρικῆς ἐργασίας, εἶμαι βαθέως πεπεισμένος ὅτι περιβαλλόμενος ὑπὸ τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἕθνους, ἥς τὸ Ὑμέτερον Σῶμα τόσον περιφανῆ ἔδωκεν ἀπόδειξιν, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἄγρυπνος καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ παραστέκη φρουρός, μνήμων καὶ θεματοφύλαξ τῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος, στήριγμα τῶν ἐλπίδων τοῦ μέλλοντος.

Ὁ κ. **Οἰκονόμος** λέγει τὸν ἐπόμενον ἀναμνηστικὸν λόγον περὶ τοῦ Στεφάνου Ξανθουδίδου.

Τὸ ἔτος 1928 ἔπληξεν ἐξάκις τὴν Ἀκαδημίαν διὰ τῆς ἀπωλείας ἐπιφανῶν συνεργατῶν ἐν τῇ περιφανεῖ ταύτῃ κονίστρα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.

Μετὰ τὸν Φωκίωνα Νέγρον, τὸν Γεώργιον Ῥεμοῦνδον, Ἀγγελον Γκίνην, τὸν Παναγῆν Καββαδίαν καὶ τὸν Ῥήγαν Νικολαΐδην ἔκτος ἀφηρηπάγῃ ἀφ' ἡμῶν ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐὰν οἱ ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες ἀποτελοῦσι τὰς φωτοβόλους ἐστίας, αἱ ὁποῖα καταναγάζουσι τὸ ἐπιστημονικὸν στερέωμα ἐκάστης χώρας συντελοῦσιν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ εἰς

τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀγαθῆς ὑπολήψεως τῆς ἰδίας πατρίδος ὡς ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι συντελεσται — ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης δικαιούται καὶ ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς ἄνθρωπος τῆς ἀμερίστου εὐγνωμοσύνης ἡμῶν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν. Διαγαγὼν δὲ τὸν βίον αὐτοῦ μακρὰν μεγάλου πνευματικοῦ κέντρον καὶ κατορθώσας μετὰ πολλῶν πραγματικῶν ἐμποδίων, ὅσα συνετέλεσε, διδάσκει καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος μόνον τούτου πόσα δύναται νὰ συντελέσῃ τὸ ἱερὸν ἐπιστημονικὸν πῦρ, ὅταν ὑπάρχῃ ἀκραιφνές, ἄδολον καὶ ἐπίμονον. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν γνησίαν ἐπιστημονικὴν μετριοφροσύνην καὶ τὴν εὐθύτητα καὶ τὸ ἀνεπίδεικτον καὶ ἀθόρυβον τῆς ὅλης αὐτοῦ σταδιοδρομίας — ἔχομεν πλήρη τὴν εἰκόνα τοῦ ἀπό τε ἠθικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἀριωτάτου ἀνδρός.

Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ἡ Ἀκαδημία ἐσκέφθη νὰ ἐκλέξῃ ἀντεπιστέλλοντα μέλη ἐξ Ἑλλήνων πρὸς τὸν Ξανθουδίην πρῶτον ἀπέβλεψεν. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν οὗτος νὰ συναρσασθῇ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Ἐν τῇ παρελθούσῃ συνεδρία ἀκόμη ἀνεγνώσθη ἡ εὐχαριστήριος αὐτοῦ ἐπιστολὴ διὰ τὴν ἐκλογὴν του. Ἡ Ἀκαδημία παρὰ τὴν βαθεῖαν θλίψιν, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη διὰ τὸν θάνατόν του, ἀνακουφίζεται ἐν τῇ σκέψει ὅτι ἐτίμησεν αὐτὸν ἀκόμη ζῶντα.

Ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης, διελθὼν δὲ ἐκεῖ τὴν δημοτικὴν καὶ μέσῃν ἐκπαίδευσιν ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κρήτην. Συμπληρωματικὰς σπουδὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δὲν ἔκαμεν ὁ Ξανθουδίδης. Βαρύνει δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς κρίσεως διὰ τὴν αὐτοτελῆ ἐξέλιξιν αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Κρήτην ὁ Ξανθουδίδης, διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου, ἀλλὰ κυρίως ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην τοῦ τόπου αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὅλη ἡ ἀρχαιολογικὴ καὶ ἄλλη ἐργασία του ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς σημασίᾳ.

Ἦδη πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης ἀρχίσας τὸ στάδιόν του ἐν τῇ νήσῳ ὁ μακαρίτης συνάδελφος ἔσχε τὴν εὐτυχῆ συγκυρίαν νὰ ἐργασθῇ ἐν Ἡρακλείῳ μετὰ τοῦ ἐνθέρμου ἐκεῖ φιλαρχαίου, τοῦ εὐτυχῶς ἀκόμη ζῶντος, ἱατροῦ κ. Ἰωσήφ Χατζιδάκη πρὸς διάσωσιν καὶ συγκέντρωσιν τῶν Κρητικῶν ἀρχαιοτήτων. Τὸ σημαντικὸν τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν

ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Ἡρακλείου διὰ τοῦ Ἰωσήφ Χατζιδάκη ἐν ἀρχῇ μόνον, ἔπειτα δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ξανθουδίδου, εἶναι ἄξιον πάσης τιμῆς καὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Εἰς τοὺς δύο τούτους ἄνδρας ὀφείλεται ἡ ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὸν πολύτιμον πυρῆνα τοῦ περιφήμου σήμερον Κρητικοῦ Μουσείου, ὅτε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ιδρύθη τοῦτο ὑπὸ τῆς Κρητικῆς πολιτείας.

Τότε ἐγένετο ὁ μὲν Ἰωσήφ Χατζιδάκης διευθυντῆς τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου, ὁ δὲ Στέφανος Ξανθουδίδης ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Κρήτης. Μετὰ τὴν λόγῳ ὀρίου ἡλικίας ἀποχώρησιν τοῦ Χατζιδάκη, ὁ Ξανθουδίδης ἐγένετο Διευθυντῆς τοῦ Μουσείου, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, φθάσας εἰς τὸν ἀνώτατον ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου ἐπιτρεπόμενον εἰς τοὺς ἀρχαιολογικοὺς ὑπαλλήλους βαθμὸν τοῦ τμηματάρχου α'. τάξεως!

Τὸ ἔργον τοῦ Ξανθουδίδου καθ' ὅλου εἶναι ἀρχαιολογικόν, ἱστορικὸν καὶ φιλολογικόν.

Αἱ ἀνασκαφαί του εἰς Ἀρτσᾶ, εἰς Μουλιανά, εἰς τὸ Χαμαίζι τῆς Σητείας καὶ Νίρου Χάνι, Δαμάνια, Πύργον καὶ ἄλλαχού, μετ' ἀκριβείας καὶ ἐμβριθείας δημοσιευθεῖσαι, ἀποτελοῦσιν ἀξιολόγους συμβολὰς εἰς τὴν Μινωικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ἀρχαιολογίαν.

Αἱ μελέται του περὶ τῶν Κρητικῶν σφραγίδων εἶναι διαφωτιστικώταται καὶ δεικνύουσιν ἀρτίαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀξιόλογοι εἶναι ὡσαύτως αἱ ἔρευναι περὶ τῶν θολωτῶν τάφων τῆς Μεσσαρᾶς, ἡ δὲ περὶ αὐτῶν μελέτη τοῦ Ξανθουδίδου μετεφράσθη ἐκ τοῦ χειρογράφου καὶ ἐξεδόθη τῷ 1924 ἐν Λιβερπούλῃ ἀγγλιστὶ μετὰ προλόγου τοῦ *Sir Arthur Evans* μετ' ἔκτενοῦς κειμένου καὶ 62 πινάκων.

Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ Ξανθουδίδου τιμᾷ ἐξαιρέτως τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, διὰ τε τὸ ἀφθονον ὕλικόν τὸ ὁποῖον παρέχει, καὶ διὰ τὸ λιτὸν καὶ νηφάλιον, γνησίως ἐπιστημονικὸν ὕφος, ἐν ᾧ συνετάχθη.

Παρὰ τὴν περὶ τὴν Κρητομυκηναϊκὴν περίοδον εἰδίκευσιν ὁ Ξανθουδίδης ἠσχολήθη εὐστόχως καὶ περὶ τὴν Κρητικὴν ἐπιγραφικὴν τῆς Ἑλληνικῆς περιόδου τῆς νήσου.

Ἄξιόλογοι δὲ εἶναι καὶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ τῶν ἐργασίαι περὶ τῶν Κρητικῶν κέντρων καὶ τοῦ ἐπινήτρον ἐν ταῖς ὁποίαις εὐστοχώτατα εἰρούσθη διδάγματα ἐκ τοῦ νεωτέρου βίου πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ἀρχαίου.

Ἄλλὰ παρὰ τὴν εἰδικῶς ἀρχαιολογικὴν ταύτην ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ὁ διακεκομμένος συνάδελφος ἠσχολήθη ἐκ παραλλήλου καὶ περὶ τὴν χριστιανικὴν Κρήτην καὶ τὴν ἄλλην μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν τῆς νήσου ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν καὶ γλωσσολογίαν μετ' εὐστοχίας, ἐπιμονῆς καὶ ἐνημερότητος, ἣ ὁποία εἶναι ἀξία ἀνεπιφυλάκτου ἐξάρσεως καὶ ἀναγνωρίσεως.

Ἐκ τοῦ κύκλου τούτου τῶν μελετῶν τοῦ Ξανθουδίδου ἐξηλθον ποικίλαι πραγματεῖαι ἀναφερόμεναι οὐχὶ μόνον εἰς τὰ μεσαιωνικὰ ἑλληνικὰ μνημεῖα (κτίσματα, μολυβδόλουλλα, σφραγῖδας, ἐπιγραφὰς κ. ἄ.) ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ φιλολογικὰ προϊόντα τῆς περιόδου ἐκείνης καὶ εἰς τὰς μεσαιωνικὰς τοπωνυμίας τῆς νήσου, τῶν ὁποίων πλείστας ἠρμήνευσε πειστικώτατα. Τὰ Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Ἐνετοκρατίας εἶναι σπουδαία συμβολὴ εἰς τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς νήσου. Οἱ δὲ δύο πολύτιμοι τόμοι τῆς Χριστιανικῆς Κρήτης περιέχουσι πολλὰς ἀξιολογώτατας πραγματείας.

Μεταξὺ τῶν μεσαιωνικῶν τούτων ἐργασιῶν ἐξαιρετικὴν κατέχει θέσιν ἡ μεγάλη κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐξ ὀκτακοσίων τριάκοντα περιόδου σελίδων, μνημειῶδες ὄντως ἔργον, τυχὸν γενικῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων ἐπιστημόνων, τεκμήριον δὲ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐμβριθείας τοῦ Κρητὸς ἐπιστήμονος.

Ἡ πολλαπλῆ αὕτη ἀσχολία τοῦ Ξανθουδίδου περὶ διαφορωτάτας περιόδους τῆς καθόλου Ἱστορίας τῆς Κρήτης μετὰ πλήρους ἐνημερότητος τῆς εὐρυτάτης δι' ἕκαστον θέμα διεθνοῦς βιβλιογραφίας, ὥστε τὰ ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ καὶ φιλολογικὰ πορίσματα νὰ προάγωσι πραγματικῶς τὴν καθόλου θέσιν τῶν ζητημάτων — ἐξαίρει τὸν Κρητὰ ἀρχαιολόγον καὶ ἱστοριοδίφην εἰς ἰδιάζουσαν ὄλως θέσιν, διὰ τὴν ὁποίαν δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανος οὐχὶ μόνον ἡ Κρήτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν ὁ Ξανθουδίδης ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἡ Ἑλλάς, τῆς ὁποίας ἀναμφισβητήτως ἐτίμησεν ἐξαιρετικῶς τὴν ἐπιστήμην.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ

Α'. Ἀρχαιολογικά (βιβλία, μελέται).

1. Μῆτραι ἀρχαῖαι ἐκ Σητείας. Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίς, 1900, σ. 25 - 50.
2. Ὁ τάφος τοῦ Καϊάφου ἐν Κρήτῃ. Ἀθηνα, 13, 1901, σ. 305 - 316.
3. Μῆτραι τοῦ Παλαιοκαστροῦ Σητείας. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1903, σ. 187 - 200.
4. Πάν Ὑλοσκόπος Κυπαρισσίας. *Bulletin corresp. hellen.*, 32, 1903.
5. Χριστιανικαὶ ἀρχαιοῦτες Κρήτης. *Λεθν. Ἐφημ. Νομισμ. Ἀρχαιολ.* 6, 1903, σ. 115 - 139 με εἰκόνας καὶ τρεῖς φωτοτυπικούς πίνακας.
6. Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ Κρήτης. (Ἀθηνα, 15, 1903, σ. 49 - 103) μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ πινάκων καὶ ὡς ἰδιαίτερον βιβλίον.
7. Κρητικὸς πολιτισμὸς. 1904, σ. 1 - 136.
8. Ὁ τάφος Ἀρτσῶ καὶ αἱ πήλινα λάρνακες. Ἀρχ. Ἐφημερ., 1904, σ. 1 - 21.
9. Οἱ τάφοι Μουλιανῶν. *Αἰτόθι*, σ. 21 - 26, μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων.
10. Πρωτομιν. τάφοι Πλατάνου. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 1, 1905, σ. 60 - 62.
11. Kretan Kerpoi (Κρητικοὶ Κέρονι). *Annual Brit. School vol.* 12, 1905-1906, σ. 9-25.
12. Προϊστορικὴ γραφὴ ἐν Κρήτῃ. Ἀθηνα, 18, (1906), σ. 360 - 381.
13. Προϊστορικὴ οἰκία εἰς Χαμαίξι Σητείας. Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, σ. 111 - 156, εἰκ. πίνακες.
14. Προϊστορικαὶ σφραγίδες τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ἀρχ. Ἐφημ. 1907, 141-186, 3 πίνακες.
15. Ἀρχαιολογοῦντες καὶ παραρχαιολογοῦντες Ἐνετοὶ ἐν Κρήτῃ. *Παναθήναια*, 1907, 197-202.
16. Ἐπιγραφαὶ Κρήτης. Ἀρχ. Ἐφημ. 1908, 197-244.
17. Μινωϊκὸν σκεῦος ἐνεπίγραφον. Ἀρχ. Ἐφημ. 1909, σ. 179 - 196.
18. Μολυβδ. βούλλαι Κρήτης καὶ Ἀλμυροῦ. *Byzant. Zeitschr.*, 18, 1909.
19. Ἐπίνητρον. *Athen. Mitteil.*, 1910, σ. 323 - 334 μετ' εἰκόνων.
20. Ὕμνος εἰς Δία Δικταῖον. *Κρητικὴ Στοά*, 3, 1911, σ. 10 - 16.
21. Εὐνομία. *Revue des études grecques*, 25, 1912, σ. 42 - 51.
22. Σφραγίδες Κρητικαί. Ἀρχ. Ἐφημ. 1913, 98 - 100 με πίνακα.
23. Ἐπιγραφαὶ Κρήτης. Ἀρχ. Δελτίον, 2, 1916, σ. 1 - 18.
24. Μυκην. τάφος Δαμανίων. Ἀρχ. Δελτίον, 2, 1916, 171 - 178, μετ' εἰκόνων.
25. Δεκάτη ἀρχαιολ. περιφέρεια. Ἀρχ. Δελτίον, 2, 1916 (παράρτημα) 11 - 27.
26. » » » » » 4, 1918, (παράρτημα) 9 - 32.
27. Μέγας Πρωτομινωϊκὸς τάφος Πύργου. Ἀρχ. Δελτίον, 5, 1919, σ. 136 - 160, μετ' εἰκόνων.
28. Κρητικαὶ Ἐπιγραφαί. Ἀρχ. Ἐφημερ. 1920, σ. 75 - 88.
29. Ὁδηγὸς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. σ. 1 - 53, 1921.
30. Μινωϊκὸν μέγαρον Νίρου. Ἀρχ. Ἐφημ., 1922, 1 - 25 μετ' εἰκόνων.
31. Ἡ γυνὴ τῆς Μινωϊκῆς ἐποχῆς. *Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος*, 1923, 98 - 112 μετ' εἰκόνων.
32. Δεκάτη ἀρχαιολ. περιφέρεια. Ἀρχ. Δελτίον, 6, 1920-21, σ. 154 - 165, (παράρτ.).
33. The Vaulted Tombs of Messara. Liverpool, 1924, 12, 1 - 142 καὶ 62 πίνακες.
34. Μολύβδ. βούλλαι ἐκ τῆς Κρήτης. *Ἐπετ. Βυζαντι. Σπουδῶν*, 2, 1925, 32 - 49, πίναξ.
35. Ὁδηγὸς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. 1926.
36. Some Minoan Potters Wheel Discs. *Essays in Aegean Archaeology* to Sir Arth. Evans p. 111 - 128. Plates XVIII - XXI Oxford 1927.
37. Αἰγαῖος Πολιτισμὸς. *Ἐγκυκλοπ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη*, 1, 1927.

38. Inscriptions from Gortyna Lyttos and Lato. *American Journal of Archaeology*. Second Series 2, 1928.
39. Μολύβδιναι βοῦλλαι Κρήτης. *E.E.B.S.*, 5, 1928, σ. 5.
40. Τὸ σκόλιον τοῦ Ὑβρία καὶ ἡ πυρρίχη. *Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος*, 1929, 233 ἔ.

Β. Ἱστορικά, Φιλολογικά, Γλωσσικά (βιβλία, μελέται).

1. Συνθήκη μεταξὺ Ἐνετικῆς Δημοκρατίας καὶ Ἀλεξίου Καλέργη. *Ἀθηνα* 1902, 4, 283-331.
2. Ἐννέα Ἱστορικά ἄρθρα. *Νέα Ἐλευθερία* Ἡρακλείου, 1903, φύλλα 20-31.
3. Ἐνετικὴ Λέσχη. *Παναθήναια*, 1904, Ε' τεῦχος, 101.
4. Συμβολαὶ εἰς τὸν Weiberspiegel. *Byzant. Zeitschrift*, 16, 1907.
5. Πατριαρχ. Ἐγκύκλιος πρὸς τὸν κληρὸν Κρήτης. (1401) *Ἐφημ. Ἰδη* Ἡράκλειον. 1908.
6. Οἱ ἄρχοντες Βαροῦχαι ὡς φεουδάρχαι. *Παναθήναια* 1908.
7. Ὁ ποιητὴς Σαχλίκης καὶ οἱ δικηγόροι Κρήτης (Ἐνετοκρατία). *Παναθήναια*, 1909, 177-180.
8. Ἐπίτομος Ἱστορία Κρήτης. *Ἀθηναί*, 1909, μετὰ πολλῶν εἰκόνων.
9. Διορθώσεις εἰς τὰ ποιήματα Στεφάνου Σαχλίκη. *Βυζαντις Α'*, 1909, σ. 341-371.
10. Τὰ Ζάρια (ἐνετοκρατία). *Κρητικὸς Λαὸς*, 1909, σ. 7-11.
11. Ἐνετικὴ ἐπιγραφὴ. *Ἐφημ. Ἰδη*, 1910.
12. Οἱ Ἑβραῖοι ἐν Κρήτῃ ἐπὶ ἐνετοκρατίας. *Κρητ. Στοιά*, 1911.
13. Ἀντιπαρατηρήσεις εἰς τὰ Wagner, Carmina graeca med. aevi.
14. Κρητικὰ Συμβόλαια ἐκ τῆς ἐνετοκρατίας. *Χριστ. Κρητῆ*, 1, 1913, σ. 1-288, 313-377 καὶ ὡς ἴδιον βιβλίον.
15. Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς Ἀχέλη Μάλτας πολιορκίαν. *Χριστ. Κρητ.* 1, 1913 289-311.
16. Λιγενὴς Ἀκρίτας Ἐσχωριάλ. *Χριστ. Κρητ.* 1, 1913, 527-572.
17. Κανονικὰ πεσκέσια Μητροπολίτου Κρήτης. *Χριστ. Κρητ.* 2, 59-108.
18. Δουκικὰ διατάγματα, Πατριαρχ. Σιγίλλια κλπ. Χρυσοπηγῆς. *Χριστ. Κρητ.*, 2, 195-236.
19. Δύο νέα βιβλία περὶ τῆς ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ ἐνετοκρατίας. *Χριστ. Κρητ.*, 2, 247-300.
20. Περὶ τῆς Μητροπόλεως Κρήτης καὶ τοῦ Μητροπολ. Ναοῦ Ἁγίου Τίτου. *Χριστ. Κρητ.*, 2, 317-358.
21. Βιτζέντζου Κορνάρου, Ἐρωτόκριτος *Ἐκδοσις κρητικὴ* Ἡρακλ, 1915, CL 40, 784.
22. Γλωσσικαὶ Ἐκλογαὶ Δωδεκάς α'. *Ἀθηνα*, 28, 1916, *Λεξικογορ.* Ἀρχεῖον, 3, 130-147
 β'. *Λεξικογορ.* Ἀρχεῖον, 5, 1918, 92-116
 γ'. *Ἀθηνα*, τ. 38, σ. 119-139
23. Ποιμενικὰ Κρήτης. *Λεξικογορ.* Ἀρχεῖον, 5, 1918, σ. 267-323
24. Λέξεις Ἐρωτοκριτοῦ. *Ἀθηνα* 26, 1914 126-185 Ἀρχεῖον Λεξικογορ.
25. Οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα Κρήτης. *Λεξικογορ.* Ἀρχεῖον, τόμ. 6, 1923, 321-350.
26. Μάρκου Ἀντωνίου Φωσκόλου, Φορτωινάτος. *Ἀθηναί*, 1922.
27. Χάνδαξ, Ἡράκλειον, Ἱστορία καὶ Μνημεῖα. 1925.
28. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Τίτου. *Ἡράκλειον*, 1925.
29. Οἰκογενειακὰ τινὰ ἐπώνυμα Κρήτης. *Λαογραφία*, 7 1927, 369-384.
30. Ἐρωτόκριτος. (Μικρὰ ἔκδοσις : Βιβλιοθ. Ὀφελίμων Βιβλίων), 1928.
31. Βιβλιοκρισία Χούμνου, Γένεσις καὶ Ἐξοδος. *Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν*, Γ', 337-344.
32. Ἐπαρχία καὶ πόλεις Κρήτης. *Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν*, 3 1926, σ. 34-66

33. Διορθωτικά εἰς Κρητικά Δράματα. *Byz. neuogr. Jahrbücher*, 2, 66-86.
 34. Ὁ Κρητικὸς Πόλεμος. Βιβλιοκρισία *Byzant. Zeitschr.*, 18, 1909, 586-600.
 35. Ὁ Φαλλίδος. Ἐπ. Ἐτ. Βυζ. σπ., 4, 1926, 96-105.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ. — Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, περὶ τῶν μετοχῶν, ὑπὸ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι.

Ἐπειδὴ αἱ μετοχαὶ τῆς ἡμετέρας γλώσσης διαιροῦνται, ὅπως τὸ ρῆμα καθόλου, εἰς ἐνεργητικὰς καὶ παθητικὰς ἢ μέσας, ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος περὶ ἑκατέρας τάξεως τούτων, καὶ τοῦτο τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον διάφοροι ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ἑκατέρων. Οὕτω λ. χ. παρατηρεῖται ὅτι αἱ μὲν ἐνεργητικαὶ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου γένους αἱ σχηματιζόμεναι διὰ τοῦ ἐπιθήματος - ντ καὶ - ὠς - ὅτος κλινόμεναι κατὰ τὴν γ' κλίσειν (ὅπως καὶ αἱ τῶν παθητικῶν λεγομένων ἀορίστων) οὐ μόνον μετεβλήθησαν, ὅπως καὶ τὰ πλεῖστα τριτόκλιτα, ὥστε δὲν σχηματίζονται σήμερον κατὰ τὴν γ' κλίσειν, ἀλλ' αἱ μὲν τοῦ ἄρσενικοῦ γένους εἰς - ὦν - ὄντος (εἰς - εἰς - ἐντος), ὅπως καὶ αἱ τοῦ παρακειμένου εἰς - ὠς - ὄτος καὶ οὐδετέρου εἰς - ὄς - ὅτος, περιέπεσον εἰς ἀχρησίαν καὶ λήθην, ἐξαιρουμένων μικρῶν τινων ἰχνῶν αὐτῶν¹, ὁμοίως αἱ τοῦ θηλυκοῦ γένους εἰς - οὔσα - ούσης², αἱ δὲ τοῦ οὐδετέρου γένους εἰς - ὄν - ὄντος ἀπέβαλον τὴν δῆλωσιν τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν πτώσεων καὶ τῶν γενῶν, μία δὲ τις πτώσις αὐτῶν ἢ λήγουσα εἰς - ντα, πληθ. αἰτ. τοῦ οὐδετέρου, κατίσχυσεν, ἐν ἄλλοις λόγοις κατέστησαν ἄκλιτοι (ἴδε Μαυροφρύδην ἐν Δοκιμίῳ σελ. 643, 460).

Ὁ τύπος οὗτος εἰς - ντα ἄρχεται ἀπαντῶν ἀπὸ τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος (πρβ. Einleitung σελ. 141 κέξ. καὶ Γιάνναρον, *Histor. Grammatik* σελ. 206 κέξ. καὶ Μενάρδον, Ἐθνησ. ΔΖ' σελ. 63-4), οἷον ζῳδιον ἔχοντα, τὸ παιδίον ζῳντα, σταυρίον ὄντα, γύναιον προσπίπτοντα καὶ λέγοντα, ἢ ψυχὴ βοᾷ λέγοντα, ἐὰν φανῶμεν καταζητοῦντα καὶ ἐνοχλοῦντα κ. τ. τ. Τοῦναντίον δὲ αἱ μέσαι μετοχαὶ

¹ Δεῖφανα τῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου σφίζονται ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἐλάχιστα, οἷον προσσιός (ἐκ τῆς ἐπισήμου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης), λωλώς, λελεικός, ἐρηστηκός (ἴδε ΜΕΝΑΡΔΟΝ, Ἐθνησ. ΔΖ', 65).

² Δεῖφανα τῆς μετοχῆς τοῦ θηλυκοῦ γένους εἰς - οὔσα σφίζονται πολλὰ ἰδίᾳ ἐν τισὶ διαλέκτοις, οἷον φάγουσα, ἀνθοῦσα, πατοῦσα, δέσουσα κλπ. πρβλ. τὴν ἐμὴν Einleitung σελ. 145 καὶ ΜΕΝΑΡΔΟΝ ἐν Ἐθνησ. ΔΖ' σελ. 66. Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλάκις εἶναι δύσκολον νὰ διαγνωσθῇ, ἂν ὄνομά τι εἰς - οὔσα εἶναι ἀρχαία μετοχὴ ἢ ἐπίθετον εἰς - ὄεσσα - οὔσα, πρβλ. ΜΝΕ, Β', 121 καὶ τὰ τοῦ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ἐν Ἐθνησ. ΔΖ', 180 κέξ.